

Μανιφέστο των εμβρόντητων οικονομολόγων

Μανιφέστο των εμβρόντητων οικονομολόγων

Κρίση και χρέη στην Ευρώπη:
10 ψευδείς βεβαιότητες και 22 μέτρα προς συζήτηση
Για την έξοδο από το αδιέξοδο

Πρόλογος

Η παγκόσμια οικονομική ανάκαμψη, κατορθώθηκε χάρη σε μια κολοσσιαία διοχέτευση δημοσίων πόρων, δηλαδή δημοσίων δαπανών, στο κύκλωμα της οικονομίας (από τις Ηνωμένες Πολιτείες ως την Κίνα). Και είναι ευάλωτη αλλά πραγματική. Μια μόνο ήπειρος έχει μείνει πίσω, η Ευρώπη. Δεν επιδιώκει να ξαναβρεί το δρόμο της ανάπτυξης. Δεν είναι αυτή η πολιτική της προτεραιότητα. Επιδίδεται σε μια άλλη προσπάθεια: καταπολεμά τα δημόσια ελλείμματά της. Μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση αυτά τα ελλείμματα είναι σίγουρα υψηλά – 7% ήταν ο μέσος όρος το 2010 – ωστόσο πολύ χαμηλότερα σε σύγκριση με το 11% των Ηνωμένων Πολιτειών. Ενώ πολιτείες της Βορείου Αμερικής με οικονομικό βάρος πολύ πιο σημαντικό από την Ελλάδα, λόγω χάρη η Καλιφορνία, έχουν σχεδόν χρεοκοπήσει, οι χρηματοπιστωτικές αγορές αποφάσισαν να κερδοσκοπήσουν σε βάρος των δημοσίων χρεών των ευρωπαϊκών χωρών, ιδίως αυτών του Νότου. Η Ευρώπη εγκλωβίστηκε εκ των πραγμάτων στην ίδια της την θεσμική παγίδα: τα ευρωπαϊκά κράτη οφείλουν να δανείζονται από ιδιωτικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα τα οποία αντλούν ρευστότητα από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Άρα οι αγορές κρατούν πλέον το κλειδί της χρηματοδότησης των κρατών. Στο πλαίσιο αυτό, η απουσία ευρωπαϊκής αλληλεγγύης προκαλεί την κερδοσκοπία, καθώς οι οίκοι αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας κάνουν ό,τι μπορούν για να οξύνουν την καχυποψία. Χρειάστηκε να υποβαθμιστεί η βαθμολογία της Ελλάδας στις 15 Ιουνίου από τον οίκο αξιολόγησης

Εισαγωγή

Συντάχθηκε από τους Φιλίπ Ασκεναζύ (Εθνικό Κέντρο Επιστημονικής Έρευνας – CNRS),
Τομάς Κουτρώ (επιστημονικό σύμβουλο της Attac),
Αντρέ Ορλεάν (Εθνικό Κέντρο Επιστημονικής Έρευνας - CNRS ,
Σχολή Ανωτάτων Σπουδών Κοινωνικών Επιστημών - EHESS),
Ανρί Στερντυνιάκ (Γαλλικό Παρατηρητήριο Οικονομικών Συγκυριών - OFCE)

Η οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση που συγκλόνισε την υφήλιο το 2007 και το 2008 φαίνεται πως δεν αποδυνάμωσε την κυριαρχία των συστημάτων σκέψης που καθοδηγούν την οικονομική πολιτική εδώ και τριάντα χρόνια. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα δεν τέθηκε εκ θεμελίων σε αμφισβήτηση. Τουναντίον, τα ευρωπαϊκά κράτη εφαρμόζουν με ανανεωμένη ορμή, υπό την πίεση των διεθνών οργανισμών και των οίκων αξιολόγησης, προγράμματα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και προσαρμογών, τα οποία κατέδειξαν στο παρελθόν την ικανότητά τους να οξύνουν την αστάθεια και τις ανισότητες. Αυτά τα προγράμματα θα επιδεινώσουν ακόμα περισσότερο την ευρωπαϊκή κρίση.

Εμβρόντητοι από τη διαπίστωση αυτή, θελήσαμε να δώσουμε ελεύθερο βήμα σε πολλούς οικονομολόγους για να εκφραστούν δημόσια, οι οποίοι προέρχονται από πολύ διαφορετικούς θεωρητικούς ορίζοντες και οι οποίοι δεν παραδέχονται ότι επιβεβαιώθηκε η νεοφιλελεύθερη ορθοδοξία, θεωρούν μάλιστα επιτακτική ανάγκη να αλλάξει το μοντέλο της οικονομικής πολιτικής στην Ευρώπη.

Οι οικονομολόγοι οφείλουν να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους απέναντι στην κοινωνία. Η πλειονότητα των «ειδικών» που παρεμβαίνουν στο δημόσιο διάλογο προσπαθούν να δικαιολογήσουν τη σημερινή υποταγή της οικονομικής πολιτικής στις απαιτήσεις των χρηματοπιστωτικών αγορών. Και οι κύριες παραδοχές, στις οποίες στηρίζονται, είναι η θεωρία περί αποτελεσματικότητας των αγορών και η θεωρία ότι το κράτος αποτελεί μεγάλο βάρος για την οικονομία.

Αυτές οι δύο παραδοχές κατέρρευσαν οριστικά με την τραπεζική και χρηματοπιστωτική κρίση. Η σημερινή μεγάλη κρίση, όπως ακριβώς και οι προηγούμενες της, απαιτεί ριζική αναθεώρηση της οικονομικής σκέψης. Πολλοί ερευνητές έστρεψαν τις μελέτες τους προς αυτήν την κατεύθυνση. Επιδιώκοντας να δώσουμε ελεύθερο βήμα σε αυτές τις αμφισβητήσεις συντάξαμε αυτό το «Μανιφέστο των εμβρόντητων οικονομολόγων».

Το σύντομο αυτό κείμενο δεν φιλοδοξεί να αποτελέσει τον τυφλοσύρτη ούτε για να χαραχτεί μια στρατηγική επιστημονικής έρευνας ούτε για να περιγραφεί μια προοδευτική οικονομική πολιτική. Αρκείται μόνο στο να ασκήσει κριτική σε ορισμένες ψευδείς βεβαιότητες – συγκρατήσαμε δέκα μεταξύ των πιο τετριμμένων – οι οποίες διατυπώνονται σήμερα για να δικαιολογηθούν οι πολιτικές που εφαρμόζονται στην Ευρώπη, επιδιώκει δε επίσης να διαμορφώσει κάποιες προτάσεις για μια διαφορετική οικονομική και κοινωνική στρατηγική. Απευθύνεται στην κοινότητα των οικονομολόγων – περισσότεροι από εφτακόσιοι συνάδελφοί μας το έχουν υπογράψει – αλλά και ευρύτερα στους συμπολίτες μας. Από το ξέσπασμα της κρίσης έγινε ορατό το χάσμα που υπάρχει ανάμεσα στο κατηγορηματικό ύφος με το οποίο οι «ειδικοί» διατυπώνουν τις δηλώσεις τους και στον εύθραυστο χαρακτήρα των διαγνώσεών τους. Επιθυμούμε να μπορέσει αυτό το μανιφέστο να βοηθήσει τους πολίτες να εκφράσουν με λόγια και με έννοιες τις αμφιβολίες τους, να μπορέσει να τους ενισχύσει ηθικά δείχνοντάς τους ότι και άλλες επιλογές μπορούν να μπουκνουν στο διάλογο.

Την τελευταία τριακονταετία εφαρμόστηκαν πολιτικές στα τυφλά στο όνομα της επιστήμης σε πολλές χώρες. Σύμφωνα με το ακόμα κυρίαρχο νεοφιλελεύθερο όραμα, που περιγράφει έναν κόσμο φτιαγμένο από ατομικιστικούς και διορατικούς οικονομικούς παράγοντες σε ανταγωνισμό μεταξύ τους, η γενικευμένη ελευθέρωση των αγορών όφειλε να είχε οδηγήσει με μαθηματική ακρίβεια στη μέγιστη ανάπτυξη και στη βέλτιστη οικονομική ευημερία. Αυτό το όραμα είναι βεβαίως ένα φανταστικό κατασκεύασμα, χρήσιμο για την κατάρτιση μαθηματικών μοντέλων, όχι όμως αξιόπιστο εργαλείο για να κατευθύνει τις αποφάσεις των εκλεγμένων εκπροσώπων του λαού. Τώρα που η οικονομική επιστήμη αρχίζει να θέτει σε αμφισβήτηση τις παραδοχές του και τις μεθόδους του, οφείλει να υπενθυμίσει επίσης ότι

εναπόκειται στους πολίτες, και όχι στους ειδικούς, να καθορίζουν όλοι μαζί και με δημοκρατικό διάλογο τους στόχους της οικονομικής δραστηριότητας, τα κριτήρια της αποτελεσματικότητάς της και τα μέσα προσέγγισής της.

Έχουμε επίγνωση ότι η σημερινή κρίση είναι κάτι περισσότερο από οικονομική. Είναι επίσης κρίση κοινωνική μέσα σε φόντο περιβαλλοντικών και γεωπολιτικών κρίσεων, που καταμαρτυρεί χωρίς αμφιβολία μια ιστορική ρήξη. Το κείμενό μας απέχει πολύ από το να δώσει απάντηση σε όλα αυτά τα διακυβεύματα. Αν όμως κατορθώσει να προωθήσει την ιδέα ότι η οικονομική επιστήμη οφείλει να ρίξει φως στην πολλαπλότητα των πιθανών επιλογών, χωρίς να προσποιείται ότι αυτή επιλέγει στη θέση των πολιτών, τότε αυτό το μανιφέστο θα έχει κάποια χρησιμότητα.

ΨΕΥΔΗΣ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ αριθ. 1:
ΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ
ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ

Σήμερα, ένα γεγονός θεωρείται αδιαμφισβήτητο από όλους τους παρατηρητές: ο πρωταρχικός ρόλος που παίζουν οι χρηματοπιστωτικές αγορές στη λειτουργία της οικονομίας. Πρόκειται για το αποτέλεσμα μιας μακράς εξέλιξης που άρχισε στο τέλος της δεκαετίας του 70. Με όποιον τρόπο και να την εξετάσει κανείς, αυτή η εξέλιξη σηματοδοτεί μια καθαρή ρήξη, τόσο ποσοτική όσο και ποιοτική, σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες. Υπό την πίεση των χρηματαγορών η ρύθμιση του καπιταλισμού στο σύνολό της μεταλλάχθηκε σε βάθος, οδηγώντας στη γέννηση μιας άνευ προηγουμένου μορφής καπιταλισμού που ορισμένοι ονόμασαν «πατερναλιστικό καπιταλισμό» (πελατειακό καπιταλισμό, ΣτΜ) ή ακόμα «νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό».

Αυτές οι μεταλλάξεις βρήκαν θεωρητικό έρεισμα στην υπόθεση ότι οι χρηματαγορές είναι αποτελεσματικές χάρη στην ταχύτητα της διαβίβασης των πληροφοριών. Ειδικότερα, σύμφωνα με αυτήν την υπόθεση είναι σκόπιμο να οικοδομούνται χρηματαγορές, να τους επιτρέπεται να λειτουργούν όσο το δυνατόν πιο ελεύθερα, επειδή αποτελούν το μοναδικό μηχανισμό αποτελεσματικής κατανομής του κεφαλαίου. Με αυτήν την επιταγή ευθυγραμμίζονται οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν πεισματικά τα τελευταία τριάντα χρόνια. Επιδιώχτηκε η οικοδόμηση μιας παγκόσμιας ολοκληρωμένης χρηματοπιστωτικής αγοράς στην οποία όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (επιχειρήσεις, νοικοκυριά, κράτη, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα) να μπορούν να ανταλλάσσουν όλες τις κατηγορίες τίτλων (μετοχές, ομόλογα, χρέη, παράγωγα, νομίσματα) για όλες τις χρονικές διάρκειες (μακροπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα, βραχυπρόθεσμα). Οι χρηματοπιστωτικές αγορές έφτασαν να μοιάζουν με την αγορά «χωρίς τριβές» που περιγράφουν τα εγχειρίδια: ο οικονομικός λόγος κατάφερε να πλάσει την πραγματικότητα. Κατά την κρατούσα οικονομική θεωρία οι αγορές κατακτούν όλο και περισσότερο την «τελειότητα», και οι αναλυτές θεώρησαν ότι το χρηματοπιστωτικό σύστημα θα ήταν στο εξής πολύ πιο σταθερό απ' ό,τι στο παρελθόν. Η περίοδος της «παρατεταμένης ομαλότητας» - όπου περιορίστηκαν ταυτόχρονα οι διακυμάνσεις του ΑΕΠ και του πληθωρισμού, την οποία που γνώρισαν οι ΗΠΑ από το 1990 ως το 2007 – φάνηκε να επιβεβαιώνει αυτήν την παραδοχή.

Ακόμα και σήμερα η ομάδα G20 εμμένει στην ιδέα ότι οι χρηματαγορές είναι ο κατάλληλος μηχανισμός κατανομής του κεφαλαίου. Η υπεροχή και η ακεραιότητα των χρηματαγορών παραμένουν οι τελικοί στόχοι της νέας χρηματοπιστωτικής τους ρύθμισης. Η κρίση δεν ερμηνεύεται ως το αναπόφευκτο αποτέλεσμα της αστάθειας που οφείλεται στις απορρυθμισμένες χρηματοπιστωτικές αγορές, αλλά ως το αποτέλεσμα της ανεντιμότητας και της ανευθυνότητας ορισμένων οικονομικών παραγόντων που εποπτεύονται ανεπαρκώς από τις δημόσιες αρχές.

Ωστόσο, η κρίση έμελλε να καταδείξει ότι οι αγορές δεν είναι καθόλου αποτελεσματικές και ότι δεν επιτρέπουν την αποτελεσματική κατανομή του κεφαλαίου. Οι συνέπειες αυτής της διαπίστωσης από πλευράς νομοθετικής ρύθμισης και οικονομικής πολιτικής είναι τεράστιες. Η θεωρία της αποτελεσματικότητας βασίζεται στην ιδέα ότι η τιμή που διαμορφώνεται σε μια αγορά αποτελεί ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο μια ορθή εκτίμηση της πραγματικής αξίας των τίτλων και, υποτίθεται, ότι συνοψίζει όλες τις πληροφορίες που είναι αναγκαίες για τον προσανατολισμό της οικονομικής δραστηριότητας και επομένως της κοινωνικής ζωής. Έτσι το κεφάλαιο προσελκύεται από τα πλέον κερδοφόρα σχέδια για να επενδυθεί και εγκαταλείπει τα λιγότερο αποτελεσματικά. Αυτή είναι η κεντρική ιδέα της εν λόγω θεωρίας: ο οικονομικός ανταγωνισμός δημιουργεί δίκαιες τιμές που εκπέμπουν αξιόπιστα μηνύματα προς τους επενδυτές και κατευθύνουν αποτελεσματικά την οικονομική ανάπτυξη.

Όμως, η κρίση ήρθε να επιβεβαιώσει τις διάφορες κριτικές μελέτες που είχαν αμφισβητήσει αυτήν την πρόταση. Ο χρηματοπιστωτικός ανταγωνισμός δεν δημιουργεί απαραίτητα δίκαιες τιμές. Ακόμη χειρότερα μάλιστα: ο χρηματοπιστωτικός ανταγωνισμός είναι συχνά αποσταθεροποιητικός και οδηγεί σε υπερβολικές και παράλογες διακυμάνσεις των τιμών, στις οικονομικές φούσκες.

Το βασικό λάθος της θεωρίας περί αποτελεσματικών χρηματαγορών είναι ότι μεταφέρει στα χρηματοπιστωτικά προϊόντα τη συνήθη θεωρία που ισχύει για τις αγορές των κοινών αγαθών. Για τα κοινά αγαθά, ο ανταγωνισμός είναι εν μέρει αυτορρυθμιστικός βάσει αυτού που ονομάζεται «νόμος» της αγοράς και της ζήτησης: όταν η τιμή ενός αγαθού αυξάνει, τότε οι αγοραστές θα μειώσουν τη ζήτηση και οι

παραγωγοί θα αυξήσουν την προσφορά, ως εκ τούτου η τιμή θα πέσει και θα επανέλθει κοντά στο επίπεδο ισορροπίας της. Με άλλα λόγια, όταν η τιμή ενός αγαθού αυξάνει, οι δυνάμεις επαναφοράς τείνουν να φρενάρουν και στη συνέχεια να αναστρέψουν αυτήν την άνοδο. Ο ανταγωνισμός παράγει αυτό που ονομάζεται «αρνητική ανάδραση» (αρνητικό feedback), δηλαδή δυνάμεις επαναφοράς που πηγάζουν προς την αντίθετη κατεύθυνση του αρχικού σοκ. Η ιδέα της αποτελεσματικότητας προκύπτει από την άμεση, τεχνητή μεταφορά του εν λόγω μηχανισμού στην χρηματοπιστωτική αγορά.

Όμως, στην χρηματοπιστωτική αγορά η κατάσταση διαφέρει ριζικά. Όταν η τιμή αυξάνει, παρατηρείται συνήθως όχι κάμψη αλλά αύξηση της ζήτησης! Πράγματι, η άνοδος της τιμής σημαίνει μεγαλύτερη απόδοση για εκείνους που έχουν στην κατοχή τους τον τίτλο, λόγω της πραγματοποιούμενης υπεραξίας. Η άνοδος της τιμής προσελκύει κατά συνέπεια νέους αγοραστές, γεγονός μάλιστα που ενισχύει ακόμα περισσότερο την αρχική άνοδο. Οι υποσχέσεις ανταμοιβής με τα μόνους ωθούν τους υπεύθυνους χρηματιστηριακών συναλλαγών (traders) να ενισχύσουν ακόμα περισσότερο την κίνηση, μέχρι το απρόβλεπτο αλλά αναπόφευκτο γεγονός που προκαλεί την αναστροφή των προσδοκιών και το κραχ. Αυτό το φαινόμενο, ισάξιο με το τέχνασμα του πανούργου Οδυσσέα με τα πρόβατα, είναι μια διαδικασία «θετικών αναδράσεων» (θετικών feedbacks), που επιδεινώνει τις ανισορροπίες. Είναι η κερδοσκοπική φούσκα: μια σωρευτική άνοδος των τιμών που αυτοτροφοδοτείται. Η διαδικασία αυτού του είδους δεν παράγει δίκαιες τιμές, αλλά, αντίθετα, τιμές επισφαλείς.

Κατά συνέπεια, η κυρίαρχη θέση που καταλαμβάνουν οι χρηματοπιστωτικές αγορές δεν μπορεί να οδηγήσει σε καμία αποτελεσματικότητα. Ακόμη περισσότερο, αποτελεί μόνιμη πηγή αστάθειας, όπως το δείχνουν καθαρά οι πολλαπλές φούσκες που γνωρίσαμε αδιαλείπτως τα τελευταία είκοσι χρόνια: Ιαπωνία, Νοτιοανατολική Ασία, Internet, αναδυόμενες αγορές, ακίνητα, τιλοποίηση. Η οικονομική αστάθεια εμφανίζεται με τη μορφή ισχυρών διακυμάνσεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των τιμών στα χρηματιστήρια, που είναι προδήλως άσχετες με τις βασικές αρχές της οικονομίας. Αυτή η αστάθεια που παράγει ο χρηματοπιστωτικός τομέας διαχέεται στην πραγματική οικονομία μέσα από πολυάριθμους μηχανισμούς.

Για να περιοριστεί η αναποτελεσματικότητα και η αστάθεια των χρηματοπιστωτικών αγορών, εμείς προτείνουμε τέσσερα μέτρα:

Μέτρο 1: να διαχωριστούν αυστηρά οι χρηματοπιστωτικές αγορές από τις δραστηριότητες των οικονομικών παραγόντων, να απαγορευτεί στις τράπεζες να κερδοσκοπούν για δικό τους λογαριασμό, ώστε οι φούσκες και τα κραχ να μην μπορούν να διαχέονται περαιτέρω.

Μέτρο 2: να τεθούν όρια στη ρευστότητα και την αποσταθεροποιητική κερδοσκοπία με τη διενέργεια ελέγχων στις κινήσεις κεφαλαίων, και να επιβληθούν φόροι στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές.

Μέτρο 3: να περιοριστούν οι χρηματοπιστωτικές συναλλαγές σε εκείνες που ανταποκρίνονται στις ανάγκες της πραγματικής οικονομίας (π.χ. CDS μόνο για τους κατόχους των ασφαλισμένων τίτλων, κλπ.).

Μέτρο 4: να τεθεί ανώτατο όριο στις αμοιβές (μπόνους) που δίνονται στους υπευθύνους χρηματιστηριακών συναλλαγών.

ΨΕΥΔΗΣ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ αριθ. 2:
ΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ
ΕΥΝΟΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση εκτίναξε την εξουσία του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο απόγειο της επειδή ενοποιεί και συγκεντρώνει την καπιταλιστική ιδιοκτησία σε παγκόσμια κλίμακα. Στο εξής, αυτή είναι που καθορίζει τους κανόνες αποδοτικότητας που ισχύουν για το σύνολο των κεφαλαίων. Το σχέδιο ήταν να υποκαταστήσει το χρηματοπιστωτικό σύστημα της αγοράς την τραπεζική χρηματοδότηση των επενδύσεων. Σχέδιο που άλλωστε απέτυχε, δεδομένου ότι σήμερα, σε παγκόσμιο επίπεδο, οι επιχειρήσεις είναι αυτές που χρηματοδοτούν τους μετόχους, αντί να συμβαίνει το αντίθετο. Η διακυβέρνηση των επιχειρήσεων τροποποιήθηκε ωστόσο σε βάθος, για να ανταποκριθεί στους κανόνες αποδοτικότητας της αγοράς. Με την επικράτηση της έννοιας της «αξίας της μετοχής» (valeur actionnariale, shareholder value) επιβλήθηκε μια νέα αντίληψη για την επιχείρηση και τη διαχείρισή της, οι οποίες νοούνται ότι τίθενται στην αποκλειστική υπηρεσία του μετόχου. Η ιδέα ενός κοινού συμφέροντος όλων των εμπλεκομένων μερών που συνδέονται με την επιχείρηση εξαφανίστηκε. Τα διευθυντικά στελέχη των επιχειρήσεων που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο έχουν στο εξής κύρια αποστολή να ικανοποιούν την επιθυμία για πλουτισμό των μετόχων και μόνο. Κατά συνέπεια, παύουν οι ίδιοι να είναι μισθωτοί, όπως αποδεικνύεται από την ξέφρενη εκτίναξη των αμοιβών τους. Κατά την θεωρία της αντιπροσώπευσης (theorie de l'agence), είναι σκόπιμο να διασφαλίζεται ότι τα συμφέροντα των στελεχών συγκλίνουν στο εξής με αυτά των μετόχων.

Η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων (ROE, Return on Equity) κατά 15% έως 25% είναι πλέον το πρότυπο που επιβάλλει η εξουσία του χρηματοπιστωτικού συστήματος στις επιχειρήσεις και τους μισθωτούς. Η ρευστότητα είναι το εργαλείο αυτής της εξουσίας, που επιτρέπει ανά πάσα στιγμή στα κεφάλαια που δεν έχουν ικανοποιητική απόδοση, να φύγουν και να την αναζητήσουν αλλού. Απέναντι σ' αυτήν την εξουσία οι μισθωτοί όπως και η πολιτική εξουσία φαίνονται να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση λόγω της πολυδιάσπασής τους. Αυτή η κατάσταση ανισορροπίας γεννά παράλογες απαιτήσεις για κέρδος, εφόσον εμποδίζουν την οικονομική ανάπτυξη και οδηγούν σε συνεχή διεύρυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων. Από τη μια πλευρά οι απαιτήσεις κερδοφορίας αναστέλλουν σημαντικά τις επενδύσεις: όσο υψηλότερη είναι η απαιτούμενη κερδοφορία, τόσο δυσκολότερο είναι να βρεθούν επαρκώς αποδοτικά σχέδια που να την ικανοποιούν. Τα ποσοστά των επενδύσεων παραμένουν σε ιστορικά χαμηλό επίπεδο στην Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Από την άλλη πλευρά, οι απαιτήσεις αυτές ασκούν μια σταθερή καθοδική πίεση στους μισθούς και την αγοραστική δύναμη, γεγονός που δεν ευνοεί τη ζήτηση. Η ταυτόχρονη μείωση των επενδύσεων και της κατανάλωσης οδηγεί σε επιβράδυνση της ανάπτυξης και σε ενδημική ανεργία. Η τάση αυτή εμποδίζεται στις αγγλοσαξονικές χώρες με την ανάπτυξη της χρέωσης των νοικοκυριών και με οικονομικές φούσκες που δημιουργούν έναν πλασματικό πλούτο, ο οποίος επιτρέπει την ανάπτυξη της κατανάλωσης χωρίς να υπάρχει μισθολογικό αντίκρισμα, η οποία όμως καταλήγει σε κραχ.

Για να ξεπεραστούν οι αρνητικές επιπτώσεις που προκαλούν οι χρηματοπιστωτικές αγορές στην οικονομική δραστηριότητα, προτείνουμε προς συζήτηση τρία μέτρα:

Μέτρο 5: να ενισχυθεί σημαντικά ένα αντίβαρο στην εξουσία των επιχειρήσεων ώστε να υποχρεωθούν οι διευθύνσεις τους να λαμβάνουν υπόψη τα συμφέροντα όλων των συμμετεχόντων σε αυτές.

Μέτρο 6: να αυξηθεί σημαντικά η φορολογία επί των πολύ υψηλών εισοδημάτων για να αποθαρρυνθεί το κινήγι των μη βιώσιμων αποδόσεων.

Μέτρο 7: να περιοριστεί η εξάρτηση των επιχειρήσεων από τις χρηματαγορές με την ανάπτυξη μιας δημόσιας πολιτικής παροχής πιστώσεων (προτιμησιακά επιτόκια για δραστηριότητες που δίνουν προτεραιότητα στον κοινωνικό και περιβαλλοντικό τομέα).

ΨΕΥΔΗΣ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ αριθ. 3:
ΟΙ ΑΓΟΡΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΙ ΔΙΚΑΣΤΕΣ
ΤΗΣ ΦΕΡΕΓΓΥΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Σύμφωνα με τους υπέρμαχους της αποτελεσματικότητας των χρηματοπιστωτικών αγορών, υποτίθεται πως οι παράγοντες της αγοράς λαμβάνουν υπόψη την αντικειμενική κατάσταση των δημόσιων οικονομικών για αξιολογήσουν τον κίνδυνο που ελλοχεύει κατά τη σύναψη ενός κρατικού δανείου. Ας πάρουμε την περίπτωση του ελληνικού χρέους: οι οικονομικοί παράγοντες και οι φορείς χάραξης πολιτικής στηρίζονται αποκλειστικά σε χρηματοοικονομικές εκτιμήσεις για να κρίνουν την κατάσταση. Έτσι, όταν το επιτόκιο που απαιτήθηκε από την Ελλάδα υπερέβη το 10% οι πάντες συμπέραναν ότι ο κίνδυνος χρεοκοπίας ήταν κοντά: αν οι επενδυτές απαιτούν ένα τέτοιο ασφάλιστρο κινδύνου, αυτό σημαίνει ότι ο κίνδυνος είναι τεράστιος.

Πρόκειται για μέγα σφάλμα, αν κατανοήσουμε την αληθινή φύση της αξιολόγησης από την χρηματαγορά. Καθώς η τελευταία δεν είναι αποτελεσματική, παράγει πολύ συχνά τιμές εντελώς αποκομμένες από την οικονομική βάση. Υπό αυτές τις συνθήκες, είναι παραλογισμός να στηρίζεται κανείς αποκλειστικά σε χρηματοοικονομικές εκτιμήσεις για να κρίνει μια κατάσταση. Η εκτίμηση της αξίας ενός χρηματοπιστωτικού τίτλου δεν είναι συγκρίσιμη με τη μέτρηση ενός αντικειμενικού μεγέθους, για παράδειγμα, με την εκτίμηση του βάρους ενός αντικειμένου. Ένας χρηματοπιστωτικός τίτλος είναι ένα δικαίωμα επί μελλοντικών εσόδων: για να τον εκτιμήσουμε θα πρέπει να προβλέψουμε τι θα είναι αυτό το μέλλον. Είναι θέμα κρίσης και όχι αντικειμενικής μέτρησης, γιατί κατά τον χρόνο t , το μέλλον δεν είναι επ' ουδενί προκαθορισμένο. Στις αίθουσες συναλλαγών των χρηματαγορών, ισχύει μόνον αυτό που οι παράγοντες φαντάζονται ότι θα υπάρξει. Μια χρηματοπιστωτική τιμή προκύπτει από μια εκτίμηση, μια πεποίθηση, ένα στοιχείο για το μέλλον: δεν υπάρχει καμία εγγύηση ότι η εκτίμηση των αγορών έχει την παραμικρή υπεροχή έναντι των άλλων εκτιμήσεων οιασδήποτε μορφής. Προ πάντων, η οικονομική αξιολόγηση δεν είναι ουδέτερη: επηρεάζει το μετρούμενο αντικείμενο, δρομολογεί και χτίζει το μέλλον που αυτή φαντάζεται. Έτσι, οι οίκοι αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας παίζουν σημαντικό ρόλο στον καθορισμό των επιτοκίων στις αγορές των ομολόγων βαθμολογώντας με μεγάλη υποκειμενικότητα τις χώρες, και μάλιστα με απώτερο σκοπό να τροφοδοτούν την αστάθεια, που είναι πηγή κέρδους για τους κερδοσκόπους. Όταν υποβιβάζουν τη βαθμολογία ενός κράτους, αυξάνουν το επιτόκιο που απαιτούν οι οικονομικοί παράγοντες προκειμένου να αγοράσουν τους τίτλους του δημοσίου χρέους αυτού του κράτους, και ως εκ τούτου αυξάνουν τον κίνδυνο χρεοκοπίας που οι ίδιες προανήγγειλαν.

Για να περιοριστεί η επίδραση της ψυχολογίας των αγορών στην χρηματοδότηση των κρατών, προτείνουμε προς συζήτηση δύο μέτρα:

Μέτρο 8: Οι οίκοι αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας δεν θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν αυθαίρετα το επιτόκιο των αγορών ομολόγων υποβιβάζοντας τη βαθμολογία ενός κράτους: η δραστηριότητά τους πρέπει να υπαχθεί σε νομοθετική ρύθμιση, ώστε η βαθμολογία να προκύπτει από έναν διαφανή οικονομικό υπολογισμό.

Μέτρο 8α: να απαλλαγούν τα κράτη από την απειλή των χρηματοπιστωτικών αγορών, με την εγγύηση της επαναγοράς από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα των τίτλων του δημοσίου.

ΨΕΥΔΗΣ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ αριθ. 4:
Η ΕΚΡΗΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΧΡΕΩΝ ΕΙΝΑΙ
ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

Ο Michel Pébereau, ένας από τους «νονούς» της κεντρικής τράπεζας της Γαλλίας, περιέγραφε το 2005 σε μία από τις ad hoc επίσημες εκθέσεις, μια Γαλλία να επιδίδεται σε απερίσκεπτες κοινωνικές δαπάνες και επομένως να ασφυκτιά από τα χρέη και να θυσιάζει τις μελλοντικές γενεές της. Το κράτος να χρεώνεται σαν αλκοολικός πάτερ φαμίλιας πέρα από τις δυνατότητές του: αυτή είναι η εικόνα που προβάλλεται συνήθως από τους περισσότερους αρθρογράφους. Όμως, η πρόσφατη έκρηξη του δημόσιου χρέους στην Ευρώπη και τον κόσμο οφείλεται σε εντελώς άλλα αίτια: στα σχέδια διάσωσης των δημόσιων οικονομικών και προ πάντων στην ύφεση που προκλήθηκε από την τραπεζική και χρηματοπιστωτική κρίση που άρχισε το 2008: το μέσο δημόσιο έλλειμμα στη ευρωζώνη ήταν μόλις 0,6% του ΑΕΠ το 2007, αλλά η κρίση το έσπρωξε στο 7% το 2010. Το δημόσιο χρέος αυξήθηκε κατά το ίδιο διάστημα, από το 66% στο 84% του ΑΕΠ.

Ωστόσο, η άνοδος του δημόσιου χρέους στη Γαλλία και σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες υπήρξε αρχικά μέτρια και προηγήθηκε της ύφεσης αυτής: δεν προήλθε κατά κύριο λόγο από μια ανοδική τάση των δημοσίων δαπανών – αντιθέτως μάλιστα, δεδομένου ότι αυτές ήταν, σε αναλογία με το ΑΕΠ, σταθερές ή σε φθίνουσα τάση στην Ευρωπαϊκή Ένωση από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 - αλλά από τη διάβρωση των δημοσίων εσόδων λόγω της ισχνής οικονομικής ανάπτυξης κατά την περίοδο αυτήν και λόγω της φορολογικής αντεπανάστασης στην οποία επιδόθηκαν οι περισσότερες κυβερνήσεις εδώ και είκοσι πέντε χρόνια. Σε μακροπρόθεσμη βάση, η φορολογική αντεπανάσταση τροφοδότησε αδιάκοπα τη διόγκωση του χρέους από τη μια ύφεση στην άλλη. Έτσι, στη Γαλλία, μια πρόσφατη έκθεση του Κοινοβουλίου του 2010 υπολογίζει στα 100 δισ. ευρώ το κόστος των φορολογικών περικοπών που παραχωρήθηκαν μεταξύ των ετών 2000 και 2010, χωρίς να συμπεριλάβει καν τις απαλλαγές από τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (30 δισ. ευρώ) και από άλλες «φορολογικές δαπάνες». Ελλείψει φορολογικής εναρμόνισης, τα ευρωπαϊκά κράτη επιδόθηκαν σε έναν φορολογικό ανταγωνισμό, μειώνοντας την φορολογία των επιχειρήσεων, των υψηλών εισοδημάτων και τους φόρους επί των ακινήτων. Ακόμη και αν το σχετικό βάρος των καθοριστικών συντελεστών ποικίλλει από χώρα σε χώρα, η γενικευμένη σχεδόν άνοδος των δημοσίων ελλειμμάτων και του ποσοστού των δημοσίων χρεών στην Ευρώπη κατά την τελευταία τριακονταετία δεν οφείλεται κατά κύριο λόγο σε μια ένοχη εκτροπή των δημοσίων δαπανών. Η διάγνωσή μας ανοίγει εμφανώς άλλες εναλλακτικές λύσεις σε σύγκριση με τις χιλιοειπωμένες προτάσεις για περικοπές των δημοσίων δαπανών.

Για να αποκατασταθεί ένας τεκμηριωμένος δημόσιος διάλογος σχετικά με την προέλευση του χρέους και κατ' επέκταση με τα μέσα επανόρθωσης του χρέους, προτείνουμε προς συζήτηση μια πρόταση:

Μέτρο 9: Να διεξαχθεί δημόσιος έλεγχος και έλεγχος από τους πολίτες στα δημόσια χρέη, για να προσδιοριστεί η προέλευση των χρεών και να γίνει γνωστή η ταυτότητα των κύριων κατόχων των τίτλων του χρέους και τα συγκεκριμένα ποσά.

ΨΕΥΔΗΣ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ αριθ. 5:
ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΕΡΙΚΟΠΟΥΝ ΟΙ ΔΑΠΑΝΕΣ
ΓΙΑ ΝΑ ΜΕΙΩΘΕΙ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Ακόμα κι αν η αύξηση του δημοσίου χρέους οφειλόταν εν μέρει στην αύξηση των δημοσίων δαπανών, η περικοπή αυτών των δαπανών δεν θα αποτελούσε τη λύση. Διότι η δυναμική του δημόσιου χρέους δεν έχει πολλά κοινά σημεία με εκείνη ενός νοικοκυριού: η μακροοικονομία δεν μπορεί να αναχθεί στην οικιακή οικονομία. Η δυναμική του χρέους εξαρτάται σε γενικές γραμμές από πολλούς παράγοντες: από το επίπεδο των πρωτογενών ελλειμμάτων αλλά και από τη διαφορά μεταξύ του επιτοκίου και του ονομαστικού ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας.

Διότι αν ο ρυθμός ανάπτυξης είναι χαμηλότερος από το επιτόκιο, το χρέος θα αυξηθεί μηχανικά λόγω του «φαινομένου της χιονοστιβάδας»: το ποσό των τόκων εκρήγνυται, και το συνολικό έλλειμμα (συμπεριλαμβανομένων και των τόκων του χρέους) επίσης. Έτσι, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η πολιτική του ισχυρού φράγκου που άσκησε ο Μπερεγκοβούα και η οποία διατηρήθηκε παρά την ύφεση του 1993-94 οδήγησε σε ένα επιτόκιο σταθερά υψηλότερο από τον ρυθμό ανάπτυξης, που εξηγεί το άλμα του δημόσιου χρέους της Γαλλίας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Πρόκειται για τον ίδιο μηχανισμό που εξηγεί την αύξηση του χρέους η οποία σημειώθηκε το πρώτο εξάμηνο της δεκαετίας του 80, υπό την επίδραση της νεοφιλελεύθερης επανάστασης και της πολιτικής των υψηλών επιτοκίων που προωθήθηκαν με επικεφαλής τον Ρόναλντ Ρέικαν και τη Μάργκαρετ Θάτσερ.

Ωστόσο, ο ίδιος ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας δεν είναι ανεξάρτητος από τις δημόσιες δαπάνες: βραχυπρόθεσμα η ύπαρξη σταθερών δημοσίων δαπανών περιορίζει το πεδίο εμβέλειας της ύφεσης («αυτόματοι σταθεροποιητές»). Μακροπρόθεσμα οι επενδύσεις και οι δημόσιες δαπάνες (παιδεία, υγεία, έρευνα, υποδομές ...) τονώνουν την ανάπτυξη. Είναι λάθος να πούμε ότι κάθε δημόσιο έλλειμμα αυξάνει επίσης το δημόσιο χρέος, ή ότι οποιαδήποτε μείωση του ελλείμματος θα μειώσει το χρέος. Αν η μείωση των ελλειμμάτων καθηλώνει την οικονομική δραστηριότητα, το χρέος θα διογκωθεί ακόμα περισσότερο. Οι φιλελεύθεροι σχολιαστές επισημαίνουν ότι ορισμένες χώρες (Καναδάς, Σουηδία, Ισραήλ) πραγματοποίησαν πολύ απότομες προσαρμογές στους κρατικούς ισολογισμούς τους τη δεκαετία του 90 και γνώρισαν αμέσως μετά ισχυρή ανάκαμψη της ανάπτυξης. Όμως αυτό είναι δυνατό μόνον αν η προσαρμογή αφορά μια απομονωμένη χώρα, η οποία ανακτά γρήγορα την ανταγωνιστικότητά της έναντι των ανταγωνιστών της. Κάτι που οι υπέρμαχοι των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών προσαρμογών προφανώς λησμονούν είναι ότι οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν ως κυριότερους πελάτες και ανταγωνιστές τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, δεδομένου ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι σε γενικές γραμμές ιδιαίτερα ανοικτή στο εξωτερικό. Μια ταυτόχρονη και μαζική μείωση των δημοσίων δαπανών όλων των χωρών της Ένωσης δεν θα έχει ως αποτέλεσμα παρά την επιδείνωση της ύφεσης και ως εκ τούτου μια νέα διόγκωση του δημόσιου χρέους.

Προς αποφυγή μιας κοινωνικής και πολιτικής καταστροφής που θα μπορούσε να προκληθεί από την εξυγίανση των δημοσίων οικονομικών, εμείς προτείνουμε προς συζήτηση δύο μέτρα:

Μέτρο 10: Να διατηρηθεί και μάλιστα να βελτιωθεί το επίπεδο κοινωνικής προστασίας (ασφάλιση - ανεργία, στέγαση ...).

Μέτρο 11: Να καταβληθεί μεγαλύτερη δημοσιονομική προσπάθεια στον τομέα της εκπαίδευσης, της έρευνας, των επενδύσεων για την οικολογική αναπροσαρμογή ... ώστε να τεθούν σε εφαρμογή οι προϋποθέσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη επιτρέποντας μια ισχυρή κάμψη της ανεργίας.

ΨΕΥΔΗΣ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ αριθ. 6:
ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΜΕΤΑΘΕΤΕΙ
ΤΟ ΤΙΜΗΜΑ ΤΩΝ ΥΠΕΡΒΟΛΩΝ ΜΑΣ
ΣΤΑ ΕΓΓΟΝΙΑ ΜΑΣ

Υπάρχει και μια άλλη παραπλανητική δήλωση που συγχέει την οικιακή οικονομία με την μακροοικονομία, σύμφωνα με την οποία το δημόσιο χρέος υποτίθεται πως είναι μια μεταφορά πλούτου σε βάρος των μελλοντικών γενεών. Το δημόσιο χρέος είναι όντως ένας μηχανισμός μεταφοράς πλούτου, αλλά κυρίως από τους απλούς φορολογούμενους προς τους πλούσιους εισοδηματίες.

Πράγματι, τα ευρωπαϊκά κράτη βασίστηκαν στην άποψη, που σπανίως επαληθεύεται, ότι η μείωση των φόρων τονώνει την ανάπτυξη και οδηγεί εν τέλει σε αύξηση των κρατικών εσόδων, και μιμήθηκαν από το 1980 τις ΗΠΑ ακολουθώντας μια πολιτική συστηματικής φορολογικής μειοδοσίας. Οι περικοπές φόρων και εισφορών πολλαπλασιάστηκαν (για τα εταιρικά κέρδη, το εισόδημα των πλέον εύπορων ιδιωτών, τις εργοδοτικές εισφορές ...), αλλά ο αντίκτυπός τους στην οικονομική ανάπτυξη παραμένει πολύ αβέβαιος. Αυτές οι αντι-αναδιανεμητικές φορολογικές πολιτικές επιδείνωσαν λοιπόν ταυτόχρονα και σωρευτικά τις κοινωνικές ανισότητες και τα δημόσια ελλείμματα.

Αυτές οι φορολογικές πολιτικές υποχρέωσαν τις κρατικές διοικήσεις να δανείζονται από τα πλούσια νοικοκυριά και τις χρηματοπιστωτικές αγορές για να χρηματοδοτήσουν τα ελλείμματα που δημιουργήθηκαν κατά τον προαναφερόμενο τρόπο. Πρόκειται γι' αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «φαινόμενο τζακπότ»: με τα χρήματα που εξοικονομούν από τους φόρους τους, οι πλούσιοι μπορούν να αποκτήσουν (έντοκους) τίτλους του χρέους που εκδίδεται για τη χρηματοδότηση των δημοσίων ελλειμμάτων τα οποία προκαλούνται από τις φορολογικές περικοπές ... Η εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους της Γαλλίας αντιπροσωπεύει έτσι 40 δισ. ευρώ ετησίως, σχεδόν όσα είναι τα έσοδα από τον φόρο επί των εισοδημάτων. Και σαν να μην έφτανε αυτό, στη συνέχεια το κοινό πείστηκε ότι υπεύθυνοι για το δημόσιο χρέος είναι οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι συνταξιούχοι και οι άρρωστοι.

Η αύξηση του δημοσίου χρέους στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ δεν είναι λοιπόν το αποτέλεσμα της επεκτατικής κενσινιανής πολιτικής ή της ακριβής κοινωνικής πολιτικής, αλλά μάλλον της πολιτικής υπέρ των προνομιούχων στρωμάτων: οι «δημοσιονομικές δαπάνες» (μείωση φόρων και εισφορών) αυξάνουν το εισόδημα εκείνων που έχουν λιγότερο ανάγκη αυτήν την αύξηση, οι οποίοι αίφνης έχουν τη δυνατότητα να αυξήσουν ακόμα περισσότερο τις τοποθετήσεις τους, συγκεκριμένα σε έντοκα γραμμάτια, για τα οποία καταβάλλονται τόκοι από τους φόρους που εισπράττονται από όλους τους φορολογούμενους. Έχει τεθεί σε λειτουργία ένας μηχανισμός αντίστροφης αναδιανομής, από τις λαϊκές τάξεις προς τις πλούσιες, μέσω του χρέους, αντίτιμο δε αυτού του μηχανισμού είναι πάντα η ιδιωτική πρόσοδος.

Για την ανόρθωση των δημοσίων οικονομικών με δίκαιο τρόπο στην Ευρώπη και τη Γαλλία, προτείνουμε προς συζήτηση δύο μέτρα:

Μέτρο 12: Να ξαναποκτήσει η άμεση φορολογία επί των εισοδημάτων ισχυρό αναδιανεμητικό χαρακτήρα (κατάργηση των φορολογικών καταφυγίων, δημιουργία νέων φορολογικών κλιμακίων και αύξηση των φορολογικών συντελεστών επί του εισοδήματος ...)

Μέτρο 13: Να καταργηθούν εκείνες οι φοροαπαλλαγές που παραχωρούνται σε επιχειρήσεις χωρίς να έχουν ικανοποιητικό αντίκτυπο στην απασχόληση.

ΨΕΥΔΗΣ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ αριθ. 7:
ΓΙΑ ΝΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΕΙΤΑΙ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ
ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΘΗΣΥΧΑΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ

Η εκτόξευση των δημοσίων χρεών σε παγκόσμιο επίπεδο θα πρέπει να αναλυθεί σε συνάρτηση με τη κυριαρχία του χρηματοπιστωτικού τομέα στην οικονομία. Την τελευταία τριακονταετία, το χρηματοπιστωτικό σύστημα αύξησε σημαντικά την κυριαρχία του στην οικονομία χάρη στην πλήρη ελευθέρωση της κυκλοφορίας των κεφαλαίων. Οι μεγάλες επιχειρήσεις προσφεύγουν όλο και λιγότερο στην τραπεζική χρηματοδότηση και όλο και περισσότερο στις χρηματαγορές. Τα νοικοκυριά βλέπουν επίσης ένα αυξανόμενο μερίδιο των αποταμιεύσεων τους να απορροφάται από τον χρηματοπιστωτικό τομέα είτε για τις συντάξεις τους μέσω διαφόρων επενδυτικών προϊόντων ή σε ορισμένες χώρες με την χρηματοδότηση των κατοικιών τους (ενυπόθηκα δάνεια). Οι διαχειριστές χαρτοφυλακίων που επιδιώκουν τη διασπορά του κινδύνου, αναζητούν κρατικά χρεόγραφα ως συμπλήρωμα σε μετοχές εταιριών που δεν ανήκουν στο δημόσιο τομέα. Τα βρίσκουν εύκολα στις αγορές, καθώς οι κυβερνήσεις ασκούν παρεμφερείς πολιτικές που οδήγησαν σε αυξανόμενα ελλείμματα: υψηλά επιτόκια, στοχευμένες φορολογικές περικοπές προς όφελος των υψηλών εισοδημάτων, μαζικά κίνητρα για να επενδύουν τα νοικοκυριά τις αποταμιεύσεις τους σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ώστε να ευνοηθεί η συνταξιοδότηση μέσω κεφαλαιοποίησης κλπ..

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, η χρηματοπιστωτικοποίηση των δημοσίων χρεών έχει κατοχυρωθεί στις Συνθήκες: από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και μετά απαγορεύεται στις κεντρικές τράπεζες να χρηματοδοτούν απευθείας τα κράτη, τα οποία οφείλουν να αναζητούν δανειστές στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Αυτή η «νομισματική καταστολή» (περιορισμός των ποσοτήτων χρήματος, Σ.τ.Μ.) συνοδεύει την «ελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών» και βρίσκεται ακριβώς στον αντίποδα των πολιτικών που εφαρμόστηκαν μετά τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930, δηλ. αφενός της πολιτικής της «χρηματοπιστωτικής καταστολής» (αστηροί περιορισμοί στην ελευθερία δράσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος) και της «νομισματικής ελευθέρωσης» (αύξηση των ποσοτήτων χρήματος, Σ.τ.Μ.) με το τέλος του κανόνα του χρυσού. Τώρα επιδιώκεται η υποταγή των κρατών, τα οποία κατηγορούνται ότι είναι εκ φύσεως υπερβολικά σπάταλα, στην πειθαρχία των χρηματαγορών, οι οποίες θεωρούνται εκ φύσεως αποτελεσματικές και παντογνώστριες.

Το αποτέλεσμα αυτής της δογματικής επιλογής είναι ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) δεν έχει επομένως το δικαίωμα να κάνει απευθείας προτάσεις εγγραφής για αγορά κρατικών ομολόγων που εκδίδουν τα ευρωπαϊκά κράτη. Οι χώρες του Νότου, μην έχοντας την εγγύηση ότι μπορούν πάντα να χρηματοδοτούνται από την Κεντρική Τράπεζα, έγιναν θύματα των κερδοσκοπικών επιθέσεων. Βεβαίως εδώ και μερικούς μήνες η ΕΚΤ, παρότι πάντα το αρνιότανε στο όνομα μια άμεμπτης ορθοδοξίας, τώρα αγοράζει κρατικά ομόλογα με επιτόκια της αγοράς για να καθησυχάσει τις εντάσεις στην ευρωπαϊκή αγορά ομολόγων. Όμως τίποτα δεν εγγυάται ότι αυτό θα είναι επαρκές, αν η κρίση χρέους επιδεινωθεί και τα επιτόκια της αγοράς εκτιναχθούν προς τα πάνω. Στην περίπτωση αυτή θα είναι δύσκολο να διατηρηθεί αυτή η νομισματική ορθοδοξία η οποία στερείται σοβαρού επιστημονικού ερείσματος.

Για να διορθωθεί το πρόβλημα του δημόσιου χρέους, προτείνουμε προς συζήτηση δύο μέτρα:

Μέτρο 14: να επιτραπεί στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα να χρηματοδοτεί άμεσα τα κράτη (ή να υποχρεώνει τις εμπορικές τράπεζες να κάνουν προτάσεις εγγραφής για την αγορά κρατικών ομολόγων) με χαμηλά επιτόκια, χαλαρώνοντας έτσι τη μέγγελη με την οποία οι χρηματοπιστωτικές αγορές δημιουργούν στα κράτη ασφυξία.

Μέτρο 15: αν είναι αναγκαίο, να αναδιαρθρωθεί το χρέος, για παράδειγμα, θέτοντας ως ανώτατο όριο της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους ένα ορισμένο ποσοστό του ΑΕΠ, και κάνοντας διάκριση μεταξύ των πιστωτών ανάλογα με τον όγκο των τίτλων που κατέχουν: οι πολύ μεγάλοι δικαιούχοι (ιδιώτες ή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα) πρέπει να συναινέσουν σε μια αισθητή επιμήκυνση των χαρακτηριστικών στοιχείων του χρέους, ακόμα και σε μια μερική ή ολική διαγραφή του. Είναι επίσης αναγκαία η επαναδιαπραγμάτευση των υπέρογκων επιτοκίων των τίτλων που εκδίδονται από τις χώρες οι οποίες αντιμετωπίζουν δυσκολίες λόγω κρίσης.

ΨΕΥΔΗΣ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ αριθ. 8:
Η ΕΕ ΥΠΕΡΑΣΠΙΖΕΤΑΙ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

Η οικοδόμηση της Ευρώπης φαίνεται να είναι αμφίσημη εμπειρία. Δύο οράματα της Ευρώπης συνυπάρχουν, χωρίς να αποτολμάται η ανοικτή ανάμεσά τους αντιπαράθεση. Για τους σοσιαλδημοκράτες, η Ευρώπη θα έπρεπε να έχει στόχο την προώθηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, που είναι καρπός του κοινωνικού συμβιβασμού ο οποίος επετεύχθη μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, με την κοινωνική του πρόνοια, τις δημόσιες υπηρεσίες του και τις βιομηχανικές πολιτικές του. Η Ευρώπη θα έπρεπε να αποτελεί το προπύργιο απέναντι στην φιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση, θα έπρεπε να προστατεύει το μοντέλο της, να του δίνει ζωή και να το προωθεί. Θα έπρεπε να υπερασπίζεται ένα συγκεκριμένο όραμα για την οργάνωση της παγκόσμιας οικονομίας, μια ρυθμισμένη παγκοσμιοποίηση με οργανισμούς συνολικής διακυβέρνησης. Θα έπρεπε να επιτρέπει στις χώρες μέλη να διατηρούν υψηλό επίπεδο δημόσιων δαπανών και αναδιανομής, προστατεύοντας την ικανότητά τους να χρηματοδοτούν αυτές τις δαπάνες με την εναρμόνιση της φορολογίας επί των φυσικών προσώπων, των επιχειρήσεων και των κερδών του κεφαλαίου.

Ωστόσο, η Ευρώπη δεν θέλησε να αναλάβει την ευθύνη της ιδιαιτερότητάς της. Σήμερα το κυρίαρχο όραμα των Βρυξελλών και των περισσότερων εθνικών κυβερνήσεων είναι αντίθετος μια φιλελεύθερη Ευρώπη, που έχει στόχο να προσαρμόσει τις ευρωπαϊκές αγορές στις απαιτήσεις της παγκοσμιοποίησης: η οικοδόμηση της Ευρώπης είναι η ευκαιρία να υπονομευθεί το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο και να απορρυθμιστεί η οικονομία. Η υπεροχή του δικαίου του ανταγωνισμού έναντι των εθνικών νομοθεσιών και των κοινωνικών δικαιωμάτων στην Ενιαία αγορά έχει ως αποτέλεσμα να επικρατεί περισσότερος ανταγωνισμός στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών, να υποβαθμίζεται η σημασία των δημόσιων υπηρεσιών και να εισβάλλει ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους ευρωπαϊούς εργαζομένους. Ο κοινωνικός και ο φορολογικός ανταγωνισμός επέτρεψαν μια μείωση των φόρων, ειδικά όμως για τα κέρδη του κεφαλαίου και των επιχειρήσεων («κινητές βάσεις») καθώς και τη συμπίεση των κοινωνικών δαπανών. Οι Συνθήκες εγγυώνται τέσσερις θεμελιώδεις ελευθερίες: την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων. Όμως, αντί η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων να περιοριστεί στην εσωτερική αγορά, επεκτάθηκε υπέρ των επενδυτών σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι ευρωπαϊκές παραγωγικές δομές έγιναν έρμαιο στην εκμετάλλευση του διεθνούς κεφαλαίου. Η οικοδόμηση της Ευρώπης εμφανίζεται πλέον ως το μέσο για την επιβολή νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων στους ευρωπαϊκούς λαούς.

Η οργάνωση της μακροοικονομικής πολιτικής (ανεξαρτησία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας από τους πολιτικούς, Σύμφωνο Σταθερότητας) χαρακτηρίζεται από δυσπιστία έναντι των δημοκρατικά εκλεγμένων κυβερνήσεων. Έτσι επιδιώκεται να αφαιρεθεί από τις χώρες κάθε αυτονομία στον τομέα της νομισματικής πολιτικής όπως επίσης και στον τομέα του προϋπολογισμού. Πρέπει να επιτυγχάνονται ισοσκελισμένοι προϋπολογισμοί, στη συνέχεια να αποκλείεται κάθε πολιτική διακριτικής ευχέρειας με στόχο την ανάκαμψη, δηλαδή κάθε πολιτική που συνίσταται σε βήματα ανάλογα με τις περιστάσεις, ώστε να επιτρέπεται μόνον να λειτουργούν οι «αυτόματοι σταθεροποιητές». Στην ευρωζώνη δεν εφαρμόζεται κοινή αντικυκλική πολιτική, δεν υπάρχει κοινός στόχος για την ανάπτυξη ή την απασχόληση. Οι διαφορετικές καταστάσεις μεταξύ των επί μέρους χωρών δεν λαμβάνονται υπόψη, δεδομένου ότι το Σύμφωνο Σταθερότητας δεν ενδιαφέρεται ούτε για ποσοστά πληθωρισμού ούτε για εθνικά ελλείμματα εξωτερικού ισοζυγίου. Οι στόχοι της ΕΕ για τα δημόσια οικονομικά δεν λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες οικονομικές συνθήκες κάθε χώρας.

Οι ευρωπαϊκές αρχές προσπάθησαν να δώσουν ώθηση σε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις με τους Γενικούς Προσανατολισμούς της οικονομικής πολιτικής (BEPGs), την Ανοικτή μέθοδο συντονισμού ή με την Ατζέντα της Λισσαβόνας, που σημείωσαν εξαιρετικά άνηση επιτυχία. Ο τρόπος επεξεργασίας των μεταρρυθμίσεων αυτών δεν ήταν δημοκρατικός, δεν αποτέλεσαν κινητήρια δύναμη, ο δε φιλελεύθερος προσανατολισμός τους δεν αντιστοιχούσε απαραίτητα στις στρατηγικές που αποφασίζονταν σε εθνικό επίπεδο βάσει του συσχετισμού δυνάμεων σε κάθε χώρα.

Αυτός ο φιλελεύθερος προσανατολισμός δεν γνώρισε τις μεγάλες, λαμπρές επιτυχίες που θα μπορούσαν να τον είχαν νομιμοποιήσει. Το κίνημα της φιλελεύθερης οικονομίας αμφισβητήθηκε ακόμα μια φορά με την αποτυχία της οδγίας Bolkestein. Ορισμένες χώρες μπήκαν στον πειρασμό να κρατικοποιήσουν τη βιομηχανική πολιτική τους, ενώ οι περισσότερες αντιτάχθηκαν στον εξευρωπαϊσμό της κοινωνικής και της δημοσιονομικής τους πολιτικής. Η κοινωνική Ευρώπη παρέμεινε έτσι κενό φώνημα, μόνη η Ευρώπη του ανταγωνισμού και της χρηματοπιστωτικής σφαίρας επικράτησε πραγματικά.

Για να μπορέσει η Ευρώπη να προωθήσει πραγματικά ένα ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, προτείνουμε προς συζήτηση τα εξής δύο μέτρα:

Μέτρο 16: Να τεθεί εκ νέου σε αμφισβήτηση η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων και των εμπορευμάτων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του υπόλοιπου κόσμου, με τη διαπραγμάτευση πολυμερών ή, αν είναι απαραίτητο, διμερών συμφωνιών.

Μέτρο 17: Η "εναρμόνιση για την πρόοδο" να γίνει το κατευθυντήριο νήμα της οικοδόμησης της Ευρώπης στη θέση της πολιτικής ανταγωνισμού. Να θεσπιστούν κοινοί στόχοι δεσμευτικού χαρακτήρα στον τομέα της κοινωνικής πρόοδου και της μακροοικονομίας (ΜΠΚΠ, δηλαδή Μεγάλοι προσανατολισμοί κοινωνικής πολιτικής).

ΨΕΥΔΗΣ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ αριθ. 9:
ΤΟ ΕΥΡΩ ΕΙΝΑΙ ΑΣΠΙΔΑ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Το ευρώ θα έπρεπε να είναι παράγοντας προστασίας απέναντι στην παγκόσμια οικονομική κρίση. Στο κάτω-κάτω, η άρση κάθε αβεβαιότητας στις συναλλαγματικές ισοτιμίες μεταξύ των ευρωπαϊκών νομισμάτων εξάλειψε έναν σημαντικό παράγοντα αστάθειας. Ωστόσο, το αποτέλεσμα είναι μηδενικό: η Ευρώπη πλήττεται σκληρότερα και σε μεγαλύτερη διάρκεια από την κρίση από ό,τι ο υπόλοιπος κόσμος. Αυτό οφείλεται στον ίδιο τον τρόπο που έχει οικοδομηθεί η νομισματικής ένωση.

Από το 1999, η ευρωζώνη έχει πετύχει σχετικά περιορισμένη ανάπτυξη, γνώρισε όμως διεύρυνση των διαφορών μεταξύ των κρατών μελών στους τομείς της ανάπτυξης, του πληθωρισμού, της ανεργίας και των ανισοροπιών στις εξωτερικές συναλλαγές. Το πλαίσιο της οικονομικής πολιτικής στην ευρωζώνη, που επιβάλλει παρεμφερείς μακροοικονομικές πολιτικές σε χώρες όπου επικρατούν διαφορετικές καταστάσεις, διεύρυνε τις αναπτυξιακές ανισότητες ανάμεσα στα κράτη μέλη. Στις περισσότερες χώρες, ιδιαίτερα τις μεγαλύτερες, η καθιέρωση του ευρώ δεν έφερε την υπεσχημένη επιτάχυνση της ανάπτυξης. Σε άλλες, υπήρξε μεν ανάπτυξη, αλλά το τίμημα ήταν η εμφάνιση ανισοροπιών δύσκολα βιώσιμων. Η νομισματική και δημοσιονομική ακαμψία, ενισχυμένη από το ευρώ, επέτρεψε να μετακυληθεί όλο το άγχος των προσαρμογών σε βάρος της εργασίας. Προωθήθηκε η μισθολογική λιτότητα και ευελιξία, μειώθηκε το μερίδιο των μισθών στο συνολικό εισόδημα και κορυφώθηκαν οι ανισότητες.

Από αυτήν την κοινωνική ισοπέδωση προς τα κάτω, κερδισμένη βγήκε η Γερμανία που μπόρεσε να αποκομίσει μεγάλα εμπορικά πλεονάσματα σε βάρος των γειτόνων της, αλλά και σε βάρος των μισθωτών της επιβάλλοντας στο εσωτερικό της συμπίεση του κόστους εργασίας και των κοινωνικών παροχών, η οποία της απέφερε ένα εμπορικό πλεονέκτημα σε σχέση με τους γείτονές της, οι οποίοι δεν μπόρεσαν να μεταχειριστούν τους εργαζομένους τους το ίδιο σκληρά. Τα γερμανικά εμπορικά πλεονάσματα βαρύνουν την ανάπτυξη άλλων χωρών. Τα δημοσιονομικά και εμπορικά ελλείμματα των μεν είναι το αντιστάθμισμα των πλεονασμάτων των δε ... Τα κράτη μέλη δεν κατόρθωσαν να εφαρμόσουν συντονισμένη στρατηγική.

Η ευρωζώνη θα έπρεπε να είχε επηρεαστεί λιγότερο από ό,τι οι Ηνωμένες Πολιτείες ή το Ηνωμένο Βασίλειο από την οικονομική κρίση. Τα νοικοκυριά της είχαν εμπλακεί πολύ λιγότερο στις χρηματοπιστωτικές αγορές, οι οποίες είναι και λιγότερο εξελιγμένες. Τα δημόσια οικονομικά της ήταν σε καλύτερη κατάσταση. Το έλλειμμα του συνόλου των χωρών της ευρωζώνης ήταν 0,6% του ΑΕΠ το 2007, έναντι περίπου 3% στις Ηνωμένες Πολιτείες, το Ηνωμένο Βασίλειο ή την Ιαπωνία. Όμως η ευρωζώνη έπασχε από διευρυμένες ανισοροπίες: οι βόρειες χώρες (Γερμανία, Αυστρία, Ολλανδία, Σκανδιναβία) συγκρατούσαν τους μισθούς τους και την εσωτερική ζήτηση και συσώρευαν πλεονάσματα του εξωτερικού ισοζυγίου, ενώ οι νότιες χώρες (Ισπανία, Ελλάδα, Ιρλανδία) εμφάνισαν ισχυρή ανάπτυξη που τονώθηκε από τα χαμηλά σε σχέση με το ρυθμό ανάπτυξης επιτόκια, ενώ ταυτόχρονα συσώρευαν ελλείμματα του εξωτερικού ισοζυγίου.

Ενώ η οικονομική κρίση ξεκίνησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες, αυτές προσπάθησαν να εφαρμόσουν μια πραγματική πολιτική δημοσιονομικής και νομισματικής ανάκαμψης, δρομολογώντας μια απόπειρα χρηματοοικονομικής νομοθετικής ρύθμισης. Η Ευρώπη, αντιθέτως, δεν μπόρεσε να ασκήσει μια πολιτική που θα έδινε ικανοποιητικές απαντήσεις στην κρίση. Από το 2007 έως το 2010, τα μέτρα δημοσιονομικής τόνωσης μεταφράστηκαν σε 1,6 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ στην ευρωζώνη, ενώ σε 3,2 μονάδες στο Ηνωμένο Βασίλειο και 4,2 εκατοστιαίες μονάδες στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η απώλεια της παραγωγής λόγω της κρίσης ήταν αισθητά μεγαλύτερη στην ευρωζώνη από ό,τι στις Ηνωμένες Πολιτείες. Αντί να υπάρξει αποτέλεσμα μιας ενεργητικής πολιτικής, η ευρωζώνη χτυπήθηκε από την κορύφωση των ελλειμμάτων.

Παράλληλα, η Επιτροπή συνέχισε να στρέφεται με διαδικασίες υπερβολικού ελλείμματος κατά των κρατών μελών, έτσι ώστε μέχρι τα μέσα του 2010 σχεδόν όλα τα κράτη της ευρωζώνης υπάχθηκαν στις διαδικασίες αυτές. Κάλυψε τα κράτη μέλη να δεσμευθούν να επανέλθουν πριν το 2013 ή το 2014 κάτω από το όριο του 3% για το έλλειμμα, ανεξάρτητα από τις οικονομικές εξελίξεις. Οι ευρωπαϊκές αρχές συνεχίζουν να απαιτούν περιοριστικές μισθολογικές πολιτικές και θέτουν σε αμφισβήτηση τα δημόσια συνταξιοδοτικά συστήματα και τα συστήματα υγείας, με πρόδηλο τον κίνδυνο να βυθιστεί η ηπειρωτική Ευρώπη στην ύφεση και να οξυνθούν οι εντάσεις ανάμεσα στις χώρες. Αυτή η έλλειψη συντονισμού, και πιο συγκεκριμένα, η έλλειψη ενός αποτελεσματικού ευρωπαϊκού προϋπολογισμού που να αποσκοπεί στην πραγματική αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών, παρακίνησαν τους χρηματοπιστωτικούς φορείς να γυρίσουν την

πλάτη στο ευρώ, ακόμη και να κερδοσκοπήσουν ανοιχτά εναντίον του.

Για να μπορέσει το ευρώ να προστατεύσει πραγματικά τους ευρωπαίους πολίτες από την κρίση, εμείς προτείνουμε προς συζήτηση δύο μέτρα:

Μέτρο 18: Να διασφαλιστεί ο αποτελεσματικός συντονισμός των μακροοικονομικών πολιτικών και η από κοινού μείωση των εμπορικών ανισορροπιών μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών.

Μέτρο 19: Να αντισταθμισθούν οι ανισορροπίες στα ευρωπαϊκά ισοζύγια πληρωμών από μια Τράπεζα διακανονισμών (που να αναλάβει την οργάνωση δάνειων μεταξύ ευρωπαϊκών χωρών).

Μέτρο 20: Σε περίπτωση που η κρίση του ευρώ οδηγήσει στην κατάρρευση του, και εν αναμονή της θεσμοθέτησης του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. παρακάτω), να εγκαθιδρυθεί ένα ενδο-ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα (κοινό νόμισμα τύπου "bancor"¹), με το οποίο να οργανωθεί η αποκλιμάκωση των ανισορροπιών στα ισοζύγια εμπορικών συναλλαγών στην Ευρώπη.

¹ Bancor = διεθνικό νόμισμα το οποίο είχαν προτείνει ο John Maynard Keynes και ο E. F. Schumacher το 1940-1942 (Σ.τ.μ).

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΠΕΤΡΕΨΕ ΕΠΙ ΤΕΛΟΥΣ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΒΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΝΑ ΕΠΙΔΕΙΧΘΕΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

Από τα μέσα του 2009 οι χρηματοπιστωτικές αγορές άρχισαν να κερδοσκοπούν με τα χρέη των ευρωπαϊκών χωρών. Συνολικά, η ραγδαία αύξηση των χρεών και των δημοσίων ελλειμμάτων ανά τον κόσμο δεν οδήγησε (ακόμη) σε αύξηση των μακροπρόθεσμων επιτοκίων: οι οικονομικοί παράγοντες εκτιμούν ότι οι κεντρικές τράπεζες θα διατηρήσουν για καιρό τα πραγματικά νομισματικά επιτόκια κοντά στο μηδέν, και ότι δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος πληθωρισμού ή αθέτησης πληρωμών μιας μεγάλης χώρας. Όμως, οι κερδοσκόποι διέκριναν τις αδυναμίες στην οργάνωση της ευρωζώνης. Ενώ οι κυβερνήσεις των άλλων αναπτυγμένων χωρών μπορούν πάντα να χρηματοδοτούνται από την κεντρική τράπεζα τους, οι χώρες της ευρωζώνης εξαρτώνται απόλυτα από τις αγορές για να χρηματοδοτήσουν τα ελλείμματά τους. Αίφνης, η κερδοσκοπία μπόρεσε να επιτεθεί εναντίον των πιο ευάλωτων χωρών της ευρωζώνης: Ελλάδα, Ισπανία, Ιρλανδία. Οι ευρωπαϊκές αρχές και οι κυβερνήσεις άργησαν να αντιδράσουν, μη θέλοντας να δώσουν την εντύπωση ότι οι χώρες μέλη δικαιούνταν μια χωρίς όρια υποστήριξη από τους εταίρους τους και επιθυμώντας να τιμωρήσουν την Ελλάδα, που κρίθηκε ένοχη επειδή απέκρυψε - με τη βοήθεια της Goldman Sachs - την έκταση των ελλειμμάτων της. Ωστόσο, τον Μάιο του 2010, η ΕΚΤ και τα κράτη μέλη χρειάστηκε να ιδρύσουν με επείγουσες διαδικασίες το Ταμείο Σταθεροποίησης για να υποδηλώσουν στις αγορές ότι επρόκειτο να παράσχουν αυτήν την χωρίς όρια υποστήριξη στις απειλούμενες χώρες. Σε αντάλλαγμα, αυτές οι χώρες υποχρεώθηκαν να ανακοινώσουν προγράμματα δημοσιονομικής λιτότητας άνευ προηγουμένου, που επρόκειτο να τις καταδικάσουν σε κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας βραχυπρόθεσμα και σε μακρά περίοδο ύφεσης. Υπό την πίεση του ΔΝΤ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Ελλάδα αναγκάζεται να ιδιωτικοποιήσει επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και η Ισπανία να καταστήσει πιο ευέλικτη την αγορά εργασίας της. Ακόμη και η Γαλλία και η Γερμανία, που δεν πλήττονται από την κερδοσκοπία, ανακοίνωσαν περιοριστικά μέτρα.

Ωστόσο, συνολικά, η ζήτηση δεν είναι σε καμία περίπτωση υπερβολική στην Ευρώπη. Τα δημόσια οικονομικά βρίσκονται σε καλύτερη κατάσταση από εκείνη των Ηνωμένων Πολιτειών ή της Μεγάλης Βρετανίας, αφήνοντας περιθώρια για δημοσιονομικούς ελιγμούς. Πρέπει να αποκλιμακωθούν οι ανισορροπίες με συντονισμένο τρόπο: οι πλεονασματικές χώρες της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης θα πρέπει να ακολουθήσουν επεκτατικές πολιτικές - υψηλότερους μισθούς, περισσότερες κοινωνικές δαπάνες ... - ώστε να αντισταθμιστούν οι πολιτικές λιτότητας στις χώρες του Νότου. Σε γενικές γραμμές η δημοσιονομική πολιτική δεν θα πρέπει να είναι μια πολιτική λιτότητας στην ευρωζώνη, για όσο διάστημα η ευρωπαϊκή οικονομία δεν προσεγγίζει με ικανοποιητική ταχύτητα την πλήρη απασχόληση. Όμως, οι υπέρμαχοι των αυτόματων δημοσιονομικών πολιτικών λιτότητας στην Ευρώπη εμφανίζονται σήμερα, δυστυχώς, ενισχυμένοι. Η ελληνική κρίση επιτρέπει να λησμονηθούν οι ρίζες της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Εκείνοι που συμφώνησαν να στηρίξουν οικονομικά τις χώρες της περιφέρειας θέλουν να επιβάλουν σε αντάλλαγμα μια σκληρότερη διατύπωση του Συμφώνου Σταθερότητας. Η Επιτροπή και η Γερμανία θέλουν να αναγκάσουν όλες τις χώρες μέλη να συμπεριλάβουν τον στόχο του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού στο Σύνταγμά τους, να υπαγάγουν τη δημοσιονομική τους πολιτική στην εποπτεία ανεξάρτητων επιτροπών που θα αποτελούνται από εμπειρογνώμονες. Η Επιτροπή θέλει να επιβάλει μια μακρά θεραπευτική αγωγή λιτότητας στις χώρες ώστε το δημόσιο χρέος τους να επανέλθει σε επίπεδα κάτω του 60% του ΑΕΠ. Αν έγινε ένα βήμα προς τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής οικονομικής κυβέρνησης, πρόκειται για μια κυβέρνηση η οποία, αντί να χαλαρώσει τη μέγγλη του χρηματοπιστωτικού συστήματος, θα επιβάλει τη λιτότητα και θα εμβαθύνει τις διαρθρωτικές «μεταρρυθμίσεις» σε βάρος της κοινωνικής αλληλεγγύης σε κάθε χώρα και μεταξύ των χωρών.

Η κρίση βάζει σε πειρασμό τις ελίτ του χρηματοπιστωτικού κόσμου και τους ευρωπαίους τεχνοκράτες να εφαρμόσουν τη «στρατηγική του σοκ» και να πεωφεληθούν από την κρίση για να κάνουν πιο ριζοσπαστική την ατζέντα του νεοφιλελευθερισμού. Όμως αυτή η πολιτική έχει ελάχιστες πιθανότητες επιτυχίας:

- Η μείωση των δημοσίων δαπανών θα υπονομεύσει την αναγκαία σε ευρωπαϊκή κλίμακα προσπάθεια στήριξης των δαπανών για το μέλλον (έρευνα, εκπαίδευση, οικογενειακή πολιτική) και την προσπάθεια να δοθεί βοήθεια στην ευρωπαϊκή βιομηχανία που θα της επέτρεπε να διατηρηθεί και να επενδύσει σε τομείς του μέλλοντος (πράσινη οικονομία).
- Η κρίση θα επιτρέψει να επιβληθούν βαθιές περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες, στόχος που επιδιώκεται ακατάπαυστα από τους υπέρμαχους του νεοφιλελευθερισμού, με κίνδυνο να υπονομευθεί η κοινωνική συνοχή, να μειωθεί η πραγματική ζήτηση, να υποχρεωθούν τα νοικοκυριά να αποταμιεύουν για τη συνταξιοδότησή τους και την υγεία τους στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία είναι υπεύθυνα για την κρίση.

- Οι κυβερνήσεις και οι ευρωπαϊκές αρχές αρνούνται να οργανώσουν μια φορολογική εναρμόνιση που θα επέτρεπε την απαραίτητη επιβολή αυξημένων φόρων στον χρηματοπιστωτικό τομέα, στις μεγάλες ακίνητες περιουσίες και στα υψηλά εισοδήματα.
- Οι ευρωπαϊκές χώρες ασκούν σε διάρκεια δημοσιονομικές πολιτικές λιτότητας που θα επιβαρύνουν έντονα την ανάπτυξη. Τα φορολογικά έσοδα θα μειωθούν. Επίσης, τα ισοζύγια του ευρύτερου δημόσιου τομέα δεν πρόκειται να βελτιωθούν, τα ποσοστά δανειοδότησης θα υποχωρήσουν, οι αγορές δεν πρόκειται να καθισυχαστούν.
- Οι ευρωπαϊκές χώρες, λόγω της διαφορετικής πολιτικής και κοινωνικής τους παιδείας, δεν μπόρεσαν να υποταχθούν όλες τους στη σιδερένια πειθαρχία που επιβάλλει η Συνθήκη του Μάαστριχτ. Ούτε πρόκειται να υποταχθούν όλες τους στην ενίσχυση της πειθαρχίας αυτής που οργανώνεται σήμερα. Ο κίνδυνος να επικρατήσει μια δυναμική γενικευμένης αναδίπλωσης είναι ορατός.

Για να προχωρήσουμε προς την κατεύθυνση μιας πραγματικής οικονομικής κυβέρνησης και μιας ευρωπαϊκής αλληλεγγύης, προτείνουμε προς συζήτηση δύο μέτρα:

Μέτρο 21: να αναπτυχθεί μια ευρωπαϊκή φορολογία (φόρος άνθρακα, φόρος επί των κερδών ...) και ένας πραγματικός ευρωπαϊκός προϋπολογισμός που να βοηθά τη σύγκλιση των οικονομιών και να επιδιώκει μια εξίσωση των όρων πρόσβασης στις δημόσιες και κοινωνικές υπηρεσίες στα διάφορα κράτη μέλη, βάσει των βέλτιστων πρακτικών.

Μέτρο 22: να δρομολογηθεί ένα ευρύ ευρωπαϊκό σχέδιο, που να χρηματοδοτηθεί από δημόσια εγγραφή με τη συνδρομή του κοινού με χαμηλό αλλά εγγυημένο επιτόκιο και/ή με τη δημιουργία χρήματος από την ΕΚΤ, ώστε να αρχίσει η οικολογική αναπροσαρμογή της ευρωπαϊκής οικονομίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Να τεθεί σε δημόσια συζήτηση η οικονομική πολιτική,
να χαραχθούν οι δρόμοι για την επανίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρώπη οικοδομήθηκε εδώ και τρεις δεκαετίες σε μια τεχνοκρατική βάση που αποκλείει τους πληθυσμούς από το δημόσιο διάλογο για την οικονομική πολιτική. Το νεοφιλελεύθερο δόγμα, το οποίο βασίζεται στην αστήρικτη πλέον υπόθεση περί αποτελεσματικότητας των χρηματοπιστωτικών αγορών, πρέπει να εγκαταλειφθεί. Πρέπει να ξαναοίξει ο ορίζοντας των εφικτών λύσεων και να τεθούν σε συζήτηση εναλλακτικές και συνεκτικές προτάσεις που να αναχαιτίσουν την εξουσία του χρηματοπιστωτικού κλάδου και να οργανώσουν την εναρμόνιση των οικονομικών και κοινωνικών συστημάτων στην Ευρώπη προς την κατεύθυνση της προόδου.

Αυτό προϋποθέτει την αμοιβαία συνένωση σημαντικών δημοσιονομικών πόρων, που θα προκύπτουν από την ανάπτυξη μιας έντονα αναδιανεμητικής φορολογίας στην Ευρώπη. Ακόμη, τα κράτη θα πρέπει να απαλλαγούν από το ασφυκτικό αγκάλιασμα των χρηματοπιστωτικών αγορών. Μόνον έτσι υπάρχει ελπίδα να ανακτήσει το σχέδιο της ευρωπαϊκής οικοδόμησης την λαϊκή και δημοκρατική νομιμοποίηση την οποία σήμερα στερείται.

Δεν είναι προφανώς ρεαλιστικό να φανταζόμαστε ότι είκοσι εφτά χώρες θα αποφασίσουν ταυτόχρονα να έρθουν σε μια τέτοια ρήξη με τις μέχρι τώρα μεθόδους και στόχους του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα ξεκίνησε με έξι χώρες: η επανίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα περάσει και αυτή αρχικά από μια συμφωνία μεταξύ ορισμένων χωρών που επιθυμούν να διερευνήσουν εναλλακτικές διαδρομές. Όσο πιο φανερός θα γίνονται οι καταστροφικές συνέπειες των πολιτικών που εφαρμόστηκαν μέχρι σήμερα, άλλο τόσο θα αναπτύσσεται η δημόσια συζήτηση για τις εναλλακτικές λύσεις παντού στην Ευρώπη. Θα ξεσπάσουν κοινωνικοί αγώνες και θα δρομολογηθούν πολιτικές αλλαγές με διαφορετικό ρυθμό σε κάθε χώρα. Εθνικές κυβερνήσεις θα λάβουν καινοτόμες αποφάσεις. Όσες το επιθυμούν πρέπει να επιδιώξουν ενισχυμένες συνεργασίες ώστε να υιοθετήσουν τολμηρά μέτρα για τη νομοθετική ρύθμιση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, για την φορολογική και την κοινωνική πολιτική. Θα απλώνουν το χέρι προς τους άλλους λαούς με συγκεκριμένες προτάσεις ώστε κι αυτοί να ενταχθούν σε αυτό το κίνημα.

Για τους ανωτέρω λόγους θεωρούμε σημαντικό να σκιαγραφηθούν και να τεθούν σε δημόσιο διάλογο αμέσως τώρα οι κατευθυντήριες γραμμές των εναλλακτικών οικονομικών πολιτικών που θα επιτρέψουν την επανίδρυση του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

ΟΙ 630 ΥΠΟΓΡΑΦΟΝΤΕΣ

ΤΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ ΤΩΝ ΕΜΒΡΟΝΤΗΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΩΝ

στις 24/09/2010

Gilbert Abraham-Frois, Jérôme Accardo, Daniel Adam, Audrey Aknin, Huguette Albernhe-Giordan, Gérard Alezard, Olivier Allain, Laurent Alt, Francisco Álvarez, Monique Allard, Bruno Amable, Wladimir Andreff, Eléonore Andrieu, Margarida Antunes, Jorge Arias, Joaquín Arriola, Angel Asensio, Philippe Askénazy, Michael Assous, Jean-Pierre Aubin, Corine Autant-Bernard, Christian Azaïs, Geneviève Azam, Olivier Aznar

Jacques Baillon, Franck Bailly, Luc Baldacchino, Jean Ballay, Nicolas Bárdos-Féltoronyi, Emmanuel Barnac, Loraine Barra, Claire Barraud, Christian Barrère, Thomas Barreto, Jean-Louis Bars, Jean-Marc Bastardy, Marie-Luce Bastin, Philippe Batifoulier, Bruno Bauraind, Stéphane Baudement, François Beaujolin, Arnaud Beausoleil, Clément de Beauvoir, Alain Beitone, Michel Bellet, Carlo Benetti, Nicolas Bénies, Larry Bensimhon, Mathieu Béraud, Karine Berger, Kévin Bernardi, Youssef Berrechid, Nathalie Berta, Pierre Berthaud, Diane Berthezène, Jacques Berthillier, Hugues Bertrand, Yves Besançon, Jean-Louis Besnard, Pierre Besses, Jean Bessière, Dominique Bessire, Christian Bessy, Pierre Bezbakh, Jacques Bigot, Gabriel Bissiriou, Séverine Blaise, Emmanuel Blanc, Jérôme Blanc, Danièle Blondel, Bernard Bobe, Frédéric Boccara, Paul Boccara, Jean-Joseph Boillot, Stéphane Bonnevault, Pierre-Marie Bosc, Yann Botella, Olivier Bouba-Olga, Sedira Boudjemaa, Jérôme Bourdieu, David Bourghelle, Lucile Bourquelot, Sylvie Bourrat, Sylvie Boussand, Jean-Marc Boussard, Marc Bousseyl, Antoine Bouveret, Claudy Bouyon, Robert Boyer, Olivier Brette, Claude Briot, Olivier Brossard, Annemarie Bruggink, Guy Brun, Marie Brun, Rémi Brun, Mireille Bruyère, Pascal Buresi, Guy Burgel, Beat Burgenmeier, Pablo Bustelo, Pierre Butler,

Michel Cabannes, Hugues Cadas, James Cadou, Louison Cahen-Fourot, Alain Caillé, Pierre-Emmanuel Calmels, Géraldine Capdeboscq, Michel Capron, Yann Carduner, Pierre Carle, Ronaldo Carneiro, Clément Carré, Jean Cartelier, Benjamin Cartron, Charles Casanova, Dominique Cau-Bareille, Franck Caussin, David Cayla, Clarisse Cazals, Odile Chagny, Jacques Chamboux, Danièle Charry, Clément Chanteloup, Sébastien Charles, Isabelle Charpentier, Bernard Chavance, Ilyes-Mounir Chebbouta, François Chesnais, Maxime Chodorge, Loïc Chuiton, Nathalie Chusseau, Helene Clément, Denis Clerc, Sébastien Cogan, Denis Cogneau, Gabriel Colletis, Manuel Colomer, Henri Colomer, François Combarous, Jean-Baptiste Combes, Maxime Combes, Christian Comelieu, Olivier Compagnon, Pierre Concialdi, Jean-Marc Conseils, Albano Cordeiro, Laurent Cordonnier, Benjamin Coriat, Gérard Cornilleau, Charlotte Corre, Jacques Cossart, Jean Coudsi, Cécile Couharde, Jean-Marc Coursin, Thomas Coutrot, Sandrine Crouzet, Matthieu Crupel, Hélène Cussac,

Thomas Dallery, Evelyne Dablemont, Serge D'Agostino, Jocelyne Darnaud, Guillaume Daudin, David Bernardoni, Martin David-Brochen, Pascal Davoury, Jean-Louis Dayan, Hervé Defalvard, Arnaud de L'Epine, Louis de Mesnard, Elsa de Micheaux, Nicolas De Rosa, Alain de Toledo, Marie Delaplace, Bernard Delebecque, Ghislain Deleplace, Francesco Delfini, Patrick Delhaye, Claude Demange, Hervé Depecker, Benoit Deschodt, Michel Devoluy, Jean-Marc Di Trocchio, Elhadj Souleymane Diallo, Daniel Diatkine, Sylvie Diatkine, Pablo Diaz, Patrick Dieuaid, Yves Dimicoli, Claude Dis, Antoine d'Istria, Pierre Dockès, Jean-Paul Domin, Daniel Dos Santos, Giovanni Dosi, Christian Dreano, Marnix Dressen, Marc Drosdowsky, Bernard Drugman, Pierre Duharcourt, Bernard Dupont, Maryline Dupont-Dobrzynski, Annie Duprat, Christine Duprat, Camille Dupuy, Jean-Pierre Dupuy, Cédric Durand, Denis Durand, Guy Dutron, Nicolas Duval, Wlodzimierz Dymarski,

Christine Erhel, Roger Establet, Catherine Ettendorf, Anne-Lise Exertier, François Eymard-Duvernay, Arnaud Eymery-Degest, Philippe Eynaud,

Jean-Marie Falisse, Jean-Michel Faure, Olivier Faverau, Irène Favier, Sabine Ferrand-Nagel, Nicolas Feuga, Yann Fiévet, Marianne Fischman, David Flacher, François Flahault, Marc Fleurbaey, Jacques Floris, Jacques Fontanel, Jean Fontanieu, Marica Frangakis, Anne Fretel, Jacques Freyssinet,

Maryse Gadreau, Jean Gadrey, Gabriel Galand, Franck Galtier, Joaquim Ganachaud, Françoise Gans, Claude Garcia, Sandrine Garcia, José García, Jonathan Garcia-Prat, Denis Garnier, Pascal Garnier, Jack Gaudard, André Gauron, Jérôme Gautié, Claude Gautier, Marc George, Bernard Gerbier, Dominique Gerin, Marie-Luce Ghib, Ariane Ghirardello, Lucien Gillard, Jean-Pierre Gilly, Victor Ginsburgh, Gaël Giraud, Jean-Marie Giraud, Jean-Marie Gisclard, Sandye Gloria-Palermo, Claude Gnos, Tom Goldman, Yves Goudet, Sylvain Gouz, Jean-Joseph Goux, Alain Grandjean, Bertrand Gros Lambert, Pierre Grou, Jacqueline Guéguen, Bernard Guibert, Cyriac Guillaumin, Hervé Guillaumot, Pierre Guyot-Sionnest, Philippe Guyonnet, Ozgur Gun, Emmanuelle Gurtner, Robert Guttmann, Chantal Guy,

Minh Ha-Duong, Georges Hamon, Hugo Harari-Kermadec, Jean-Marie Harribey, Malika Hattab-Christmann, Liem Hoang Ngoc, Henri Jacot, Joël Hellier, Joseph Henrotte, Eric Heyer, Ghislaine Hierso, Sandrine Higué, Christian Hoarau, André-Jacques Holbecq, Bernard Hollenstein, François Horn, Jean-Charles Hourcade, Isabelle Huault, Michel Husson,

Maurizio Iacopetta, Herrade Igersheim, Anne Isla, Sophie Jallais, Yannick Jambez, Philippe Jégard, Bruno Jetin, Thomas Jobert, Michel Joguet, Arnaud Joskin, Guillaume Jules, Lucien Karpik, Jean-Yves Kerharo, Francis Kern, Jean-Charles Khalifa, Lyazid Kichou, Thierry Kirat, Marko Krzisznik

Agnès Labrousse, Géraldine Lacroix, Jean-Pierre Lacour, Christian Lagarde, Philippe Laget, Paul Lagneau-Ymonet, Jérôme Lallement, Annie Lamanthe, Thomas Lamarche, Philippe Lambin, Jean-Marie Laneyrie, Dany Lang, Henri Lanta, Roland Lantner, André Larceneux, Jean-François Largillière, Patrice Laroche, Isabelle Laudier, Alain Laurent, Catherine Laurent, Nicolas Laurent, Marc Lautier, Christophe Lavialle, Emmanuel Lazega, Jeremy Leaman, Yves Le Bon, Alain Le Diberder, Robert Leduff, Jean-Christophe Le Duigou, Richard Le Goff, Edwin Le Héron, Thomas Le Letty, Pascal Lemain, Pierre Le Masne, Yvette Le Meur, Maryline Lemoine, Antoine Leblois, Claude Lebœuf, Jean-Christophe Leboucher, Arnaud Lechevalier, Jeremy Lees, François Legendre, Pierre-Yves Legros, Arnaud Lemarchand, Emeric Lendjel, Jacques Lewkowicz, Georgios Liagouras, Dominique Lidar, Etienne Longueville, Helena Lopes, Bruno Lorentz, Bertrand Lordon, Frédéric Lordon, Mireille Lust,

Gabriel Maissin, Denis Malabou, André Maltret, Sylvie Marchand, Luc Marco, Jean-Pierre Maréchal, Lucie Marignac, Jaime Marques Pereira, Bénédicte Martin, Pierrick Martin, Gustave Massiah, Antoine Math, Catherine Mathieu, Clotilde Mathieu, Michel Mathieu, Jérôme Maucourant, Salvatore Maugeri, Joël Maurice, Jacques Mazier, Jean-Marc Mazou, Matthieu Meulle, Dominique Méda, Philippe Méhaut, Danièle Meulders, Fred Meyer, Frank Michel, Sandrine Michel, François Michon, Nicolas Miklós, Julien Milanese, Catherine Mills, Miluz, Philippe Minard, Sébastien Minaux, Jean-Paul Moatti, Serge Monique, Jean-Marie Monnier, Sabine Monnier, Alain Monod-Broca, Matthieu Montalban, Hélène Montagnac-Marie, Sabine Montagne, Etienne Montaigne, Virginie Monvoisin, Léna Moriceau, Alain Morin, François Morin, Marc Morin, Thierry Morin, Júlio Mota, Claude Mouchot, El Mouhoud Mouhoub, Laurent Muchielli, Pierre-Alain Muet, Francis Munier, Stéphane Mussard, Tatiana Muxart,

Mahmoud Nabi, Alexandra Narezo, Martino Nieddu, Jacques Nikonoff, Henry Noguès, Stéphane Nourry, Jules Nyssen, Benoît Odille, Bertrand Ogilvie, Joël Oosterlinck, André Orléan, Fabienne Orsi, Jean-Luc Outin,

Jean-Pierre Page, Dominique Pallez, Christian Palloix, Dominique Panchèvre, Bernard Paranke, Claude Paraponaris, Arnaud Parienty, Eric Paturel, Françoise Pecoup, Elise Penalva, Coralie Perez, Roland Perez, Corinne Perraudin, Nicolas Perso, Héloïse Petit, Pascal Petit, Camille Peyrache, Lionel Pezat, Jérôme Philippe, Henri Philipson, Luc Piché, Jean-Jacques Piette, Nicolas Piluso, Alain Piveteau, Dominique Plihon, Vincent Plouvier, Alain Polet, Alain Policar, Paulette Pommier, Nicolas Pons-Vignon, Alain Portron, Sophie Ponthieux, Nicolas Postel, Thierry Pouch, René Poulailon, Alexandra Poulain, Geneviève

Prady, Isabelle Praneuf , Georges Prat, Franco Praussellon, Olivier Prêtre, Bertrand Prévost, Viviane Prévost, Nicolas Prokovas, Jean-Pierre Prosper, Lionel Prouteau, Emmanuelle Puissant, Philippe Quirion,

Michel Rainelli, Kunibert Rafer, Marc Raffinot, Christian Ramajo, Christophe Ramaux, Gilles Raveaud, Anne Reimat, Dominique Redor, Cécile Renouard, Françoise Renverse, Bernard Reverdy, Valérie Revest, Bénédicte Reynaud, Simon Richard, Arsène Rieber, Nicolas Rieucan, Jacques Rigaudiat, Maurice Rivron, Michel Rocca, Jean-Yves Rochoux, Michel Rogalski, Thierry Rogel, Patrick Roger, Philippe Rollet, Arnaud Romain, Daniel Rome, Claude Ronez, Jacques Rosselin, Sergio Rossi, Gilles Rotillon, François Roubaud, Juliette Rouchier, Jocelyne Rouesne, Marianne Rubinstein, Emmanuel Ruze,

Patrick Saint-Pierre, Alix de Saint-Vaulry, Pierre Salama, Catherine Samary, Alain Sand, Jacques Sapis, Claude Sauton, Catherine Sauviat, Damien Sauze, Corinne Schaffner, Christian Schmidt, Laurence Scialom, Francisco Serranito, David Semel, Nadège Sene, Jean-François Sengkouvanh, André Serra, Evelyne Serverin, Chingiz Shamshiev, Alain-Yves Sieuzac, Nuno Silva, Richard Sobel, Stefano Solari, Estelle Sommeiller, Marie-Louise Soula, Henri Sterdyniak, Antonella Stirati, Alfredo Suarez, Aleksander Sulejewicz, Mickael Sylvain,

Yamina Tadjeddine, Redouane Taouil, Gérard Tasso, Jacques Techfut, Patrick Ternaux, Stella Terrat, Cédric Terrier, Pascal Terrier, Renaud Du Tertre, Spyros Théodorou, Bruno Théret, Dominique Thévenot, Laurent Thévenot, Nadine Thévenot, Christophe Thiébaud, Philippe Thiémonge, Louis-Marie Tinthoin, Loïc Thomas, Bernard Thoquenne, Alex Tihange, Xavier Timbeau, Bruno Tinel, Isabelle Tissier, Jacques Toledano, Janus Tomidajewicz, Philippe Tonolo, Richard Topol, Hélène Tordjman, Ramon Tortajada, Emmanuel Tournier, Stéphane Trani, Julien Tricard, Aurélie Trouvé, Jérôme Turcas, Christian Tutin, Rémi Uzan,

Julie Valentin, Thomas Vallée, Ludovic Van der Eecken, Till van Treeck, Franck Vandavelde, Nicolas Vaneecloo, Julien Vauday, Bruno Ventelou, Carlo Vercellone, Corinne Vercher, Alban Verchère, Julien Vercueil, Eric Verdier, Jean-Claude Vergnaud, Michel Vernières, Jean-Marc Véron, Robert Vieillard, Pierre Villa, Pascal Villaret, Martine Vimeney, Krystyna Vinaver, Francis Vinkler, Annie Vinokur, Michel Volle,

Loic Wacquant, Serge Walery, Christopher Warner, Olivier Weinstein, Sandrine Wenglenski, Nicolas Werquin, Felix Weygand, Bernard Wolfer, Robert Wuthrick, Patrick Zahnd, Philippe Zarifian, Michaël Zemmour, Alexis Zimmer, Jean-Benoit Zimmermann.